

Veřejné finance

4. Rozpočtová soustava, veřejné výdaje a veřejné příjmy

Veřejné finance

Rozpočtová soustava

- Veřejné rozpočty představují jeden z **nejdůležitějších nástrojů veřejné správy**.
- Rozpočtová soustava je tvořena **veřejnými rozpočty a ostatními peněžními fondy vytvářenými, rozdělovanými a používanými na principu nenávratnosti, neekvivalence a nedobrovolnosti**.

Rozpočtová soustava

Do rozpočtové soustavy patří:

- soustava veřejných rozpočtů
  - státní rozpočet,
  - rozpočty vyšších územně správních celků,
  - municipální rozpočty.
- soustava mimorozpočtových fondů
- rozpočty ostatních veřejnoprávních organizací

Pojetí veřejného rozpočtu

Veřejný rozpočet jako nástroj veřejné správy:

- jako **nástroj financování potřeb jednotlivých institucí** veřejné správy a veřejného sektoru - **institucionální pojetí rozpočtu**
- jako **nástroj financování cíleně naprogramovaných potřeb** - **řízený výdajový rozpočet**

Pojetí veřejného rozpočtu

Veřejný rozpočet je současně:

- **peněžní fond,**
- **balance,**
- **finanční plán,**
- **nástroj veřejné politiky.**

Veřejný rozpočet jako bilance

Rozpočet může být:

- vyrovnaný
- přebytkový
- deficitní

Struktura veřejného rozpočtu

- běžný rozpočet
- kapitálový rozpočet

Mimorozpočtové fondy

- státní mimorozpočtové fondy
- svěřenecké fondy
- privatizační fondy
- fondy typu vládních agentur
- účelové fondy obcí a krajů

Rozpočtové zásady

- zásada každoročního sestavování a schvalování rozpočtu
- zásada reálnosti a pravdivosti rozpočtu
- zásadu úplnosti a jednotnosti rozpočtu
- zásada dlouhodobé vyrovnanosti rozpočtu
- zásada efektivnosti a hospodárnosti
- zásada publicity rozpočtu

Rozpočtový proces

Etapy rozpočtového procesu:

- sestavení návrhu
- projednání a schválení,
- plnění rozpočtu
- kontrola plnění rozpočtu

Veřejné výdaje

= náklady na vládou garantované a poskytované služby a statky.

Dvojí pojetí:

- užší pojetí = VV jako náklady zabezpečení veřejných statků prostřednictvím veřejných rozpočtů
- širší pojetí = řada výdajů soukromého sektoru je výsledkem vládou zavedených pravidel, nařízení a zákonů

Veřejné finance

Kategorie veřejných výdajů

Dvě kategorie veřejných výdajů:

- vládní nákupy běžných statků a služeb a kapitálových statků a služeb
- transferové výdaje (záporné daně)

Veřejné výdaje (VV) = vládní výdaje (G) + transfery (Tr),

kde $G = C_G + I_G$

Veřejné finance

Stěžejní problémy teorie veřejných výdajů

- stanovení objemu veřejných výdajů,
- struktura veřejných výdajů (na co by měly být vynaloženy),
- nalezení zdrojů financování veřejných výdajů,
- výrazná dynamika růstu veřejných výdajů ve 2. pol. 20. stol.,
- efektivnost veřejných výdajů,
- posouzení důsledků (efektů) veřejných výdajů.

Veřejné finance

Klasifikace veřejných výdajů (I)

- 1) Hledisko časové a druhové
  - běžné výdaje (neinvestiční, provozní)
  - kapitálové výdaje
- 2) Hledisko návratnosti
  - nenávratné výdaje
  - návratné výdaje
- 3) Hledisko účelu = odvětvové třídění výdajů
  - viz rozpočtová skladba

Veřejné finance

Klasifikace veřejných výdajů (II)

- 4) Hledisko způsobů a důsledků alokace veřejných výdajů v návaznosti na funkce VF
  - alokační výdaje,
  - redistribuční výdaje,
  - stabilizační výdaje.
- 5) Hledisko úrovně veřejné správy
  - výdaje státního rozpočtu a výdaje státních úřadových fondů
  - výdaje rozpočtů územní samosprávy a výdaje mimorozpočtových fondů územní samosprávy
- 6) Hledisko plánovatelnosti
  - výdaje plánovatelné
  - výdaje neplánovatelné

Veřejné finance

Struktura veřejných výdajů

Struktura VV se měnila v čase v závislosti na změnách:

- ekonomické a sociální struktury společnosti,
- úlohy státu,
- ve stabilizační (fiskální) politice státu.

Veřejné finance

Velikost veřejných výdajů

- metoda absolutní velikosti VV
- metoda podílu VV na HDP

Veřejné finance

Elasticita veřejných výdajů (E)

Elasticita veřejných výdajů vyjadřuje změnu veřejných výdajů (VV) ke změně HDP mezi obdobími, tj.:

$$\frac{[(VV_{t+1} - VV_t) : VV_t]}{[(HDP_{t+1} - HDP_t) : HDP_t]}$$

Veřejné finance

Vývoj veřejných výdajů

Faktory růstu veřejných výdajů:

- geografické faktory
- demografické faktory
- urbanistické faktory
- technicko-technologické faktory
- demonstrační efekt
- fiskální iluze
- růst důchodu
- inflace

Veřejné finance

Teorie vysvětlující růst veřejných výdajů (I)

- 1) Wagnerův zákon.
- 2) Teorie prahových efektů.
- 3) Teorie stupňovitého růstu.
- 4) Teorie státu blahobytu.
- 5) Vývojové modely růstu veřejných výdajů.

Veřejné finance

Teorie vysvětlující růst veřejných výdajů (II)

- ad 1) Wagnerův zákon
Wagnerův zákon = tzv. zákon rostoucích veřejných výdajů jako důsledek společenského vývoje.
- ad 2) Teorie prahových efektů (Peacockův a Wisemanův klasický model růstu VV)
Je založen na existenci určitého krizového jevu (válka, přírodní katastrofa...), který si vyžádá růst VV.

Veřejné finance

Teorie vysvětlující růst veřejných výdajů (III)

- ad 3) Teorie stupňovitého růstu
  - Technologické změny
  - Baumolův zákon
- ad 4) Teorie blahobytu
Stát má podle této teorie zajistit určitou životní úroveň všem občanům, tzn. i těm sociálně nejslabším. Zvyšují se zejména veřejné výdaje na sociální zabezpečení.
- ad 5) Vývojové modely růstu veřejných výdajů
Investice veřejného sektoru jsou nezbytné, aby pohněly ekonomiku k odrazu do středních fází ekonomického a sociálního růstu.

Veřejné finance

Mikroekonomické aspekty veřejných výdajů

- **Důchodový efekt** (v případě neúčelové dotace)
- **Substituční efekt** (v případě účelové dotace)

Veřejné finance

Veřejné příjmy

Veřejné příjmy tvoří:

- daně
- poplatky
- půjčky (příjmy úvěrové)

Veřejné finance

Klasifikace veřejných příjmů

- 1) Hledisko návratnosti
  - nenávratné příjmy (neúvěrové)
  - návratné příjmy (úvěrové)
    - krátkodobé
    - dlouhodobé, příp. střednědobé
- 2) Hledisko časové
  - běžné příjmy
    - daňové
    - nedaňové
  - kapitálové příjmy
- 3) Hledisko míry závaznosti
  - obligatorní (nárokované, mandatorní)
  - fakultativní
- 4) Hledisko určení peněžního fondu
  - rozpočtové příjmy
  - mimorozpočtové příjmy
- 5) Hledisko vládní úrovně
  - příjmy nadnárodních rozpočtů.
  - příjmy státního rozpočtu
  - příjmy územních samospráv

Veřejné finance

1) Daň

Daň je **povinná, nenávratná, neekvivalentní a neúčelová platba do veřejného rozpočtu, je obvykle pravidelná.**

Charakteristiky daně

- neekvivalentnost
- neúčelovost

Veřejné finance

1) Daň

Daně se platí:

- v určitých intervalech
- při zvláštních událostech

Mezi daně patří podle jejich teoretického vymezení a definice také:

- cla
- příspěvky na sociální zabezpečení

Veřejné finance

Klasifikace daní

1) Klasifikace podle předmětu

- daně důchodové,
- daně majetkové (kapitálové),
- daně ze spotřeby.

2) Třídění daní podle předpokládaného přesunu

- daně přímé,
- daně nepřímé.

3) Ekonomicky významné je třídění daní na:

- valorické
- specifické (jednotkové)

4) Třídění podle daňové určení

- Svěřené (výlučné) daně
- Sdílené daně

Veřejné finance

Klasifikace podle předmětu (I)

a) Důchodové daně

- Předmětem je důchod (příjem) poplatníka.

b) Spotřební daně

- specifické (selektivní) spotřební daně
- všeobecné spotřební daně (někdy též obrátové) - např. DPH

- = zdaňují spotřebu výrobků a služeb.

- Nerespektují důchodovou situaci poplatníka.

Veřejné finance

Klasifikace podle předmětu (II)

c) Majetkové daně

- Jsou historicky **nejdéle využívaným typem daní.**
- Předmětem majetkové daně je **majetek.**

Majetkové daně zdaňují:

- majetek ve vlastnictví (držbě)
- nabytí majetku

Veřejné finance

Daňová kvóta

- **Daňová kvóta = podíl daňových příjmů (daně, poplatky, cla) na HDP.**

$$(\text{daňové příjmy} : \text{HDP}) \times 100$$

Veřejné finance

2) Poplatek

Poplatky jsou charakterizovány:

- dobrovolností
- ekvivalencí
- účelovostí

Výtěžek z poplatků je určen na financování produkce poskytovaných statků.

Rozlišujeme:

- poplatky uživatelské
- správní poplatky

Veřejné finance

3) Půjčky (příjmy úvěrové)

Charakteristika půjček:

- návratnost
- ekvivalence
- dobrovolnost
- nepravidelnost

Půjčky

- účelové
- neúčelové

Veřejné finance